

G. IONESCU-GION

**PORTRETE ȘI EVOCĂRI
DIN
ISTORIA ROMÂNIEI**

Ediție îngrijită de Cătălina Călinescu

Editura BOOKSTORY

București

– 2024 –

PARTEA ÎNTÂI

DIN ISTORIA BUCUREȘTIULUI

CURȚILE DOMNEȘTI

(1464–1800)

I

Partea de loc cuprinsă astăzi între strada Șelari – de la tăietura ei cu strada Carol și până în strada Lipscani –, Lipscani, trecând pe la Bărăție până în Calea Moșilor, Calea Moșilor până la începutul Căii Șerban Vodă și între linia care se întinde din fața halei de carne prin spatele hotelului Dacia și clădirile care sunt pe stânga, iarăși până la intersecția străzii Carol cu strada Smârdan, în fața podului de lângă Palatul Justiției – această parte de loc a fost ocupată de vechea „Curte domnească a Bucureștiului”, din care azi nu a mai rămas decât locul cu biserica, vreo câteva temelii ale vechilor clădiri, folosite de cei care au zidit prin strada Covaci și strada Soarelui și vreo câțiva stâlpi băgați iar în clădirile din strada Covaci.¹

Locul cu biserica – bineînțeles reclădită și reparată de atâtea ori – vreo câteva temelii și ziduri, și vreo câțiva stâlpi, iată tot ce mai stă-n picioare din gloriosul castel clădit – zice-se! – de Mircea cel Bătrân, și-n picioare, spun istoricii și documentele, puternic, mare, bine apărat, în timpul lui Radu cel Frumos, la 23–24 noiembrie 1473, când Ștefan al Moldovei îl bate și-l cucerește.

¹ Bunăoară, la Tipografia Grigorie Mihăilescu sunt asemenea stâlpi.

Curtea domnilor în secolul al XV-lea era pusă aici, dar pe o colină mult mai înaltă decât dealurile care se văd astăzi, când urci străzile Smârdan și Șelari spre Lipscani, iar de la strada Decebal pe Calea Moșilor cobori spre hale.

Din dealul înalt, înalt de tot, care continua pe al Curții domnești și pe care erau sădite viile domnești până în urmă cu 150 de ani, au mai rămas părți care se văd între Calea Văcărești și strada Sfântului Ion Nou, și dealurile care merg spre Jicniță.

Colina Curții-Vechi a fost înaltă de tot, și cu vremea au săpat în ea și au ras-o unii și alții pentru a deschide străzi și ulicioare, pentru a construi case, pentru a face piețe. Aceste nivelări au continuat în diferite puncte ale Bucureștiului până mai acum 50–60 de ani. Sunt bătrâni care își aduc aminte că, în Piața Walter Măracineanu, a fostelor Tribunale, pe lângă biserica Brezoianului, spre Cișmigiu, erau niște dealuri atât de poticnite și de abrupte, încât copiii le suiau de-a bușilea până în vârf. Tot așa trebuie să fi fost și cu colina Curții domnești.

Malul stâng al Dâmboviței era înalt.¹ Prundul râului, documentat din secolul al XVI-lea, era pe partea dreaptă. În fața Curții domnești, prundul se întindea până la colina Mitropoliei.

Castelul sau palatul din secolul al XV-lea avea deci în partea lui sud-vestică Dâmbovița și malul ei bine întărit care îl apărau; spre nord, est și vest, dealul era înconjurat cu ziduri. În decursul acestui capitol, vom vorbi despre „turnurile” din cele patru colțuri ale pătratului, de „pușcăria” sau arsenalul domnesc, de porțile întărite ale castelului, de puțurile care

¹ Vezi capitolul *Dâmbovița bucureșteană* din *Istoria Bucureștilor*, Stabilimentul Grafic I.V., Socec, 1899.

se găseau înăuntrul Curții, de gârlița prin curtea palatului ce se vărsa în Dâmbovița la Bazaca.

Totul ne face a crede că această colină, pe care un Mircea sau un alt Basarab a ales-o pentru a construi pe ea cetatea Bucureștiului, trebuia să întrunească condiții de altitudine și de conformație și, prin urmare, de apărare, superioare tuturor celorlalte coline, care se vor numi mai târziu colina lui Radu Vodă, colina lui Mihnea Vodă, colina Mitropoliei, dealul Lupeștilor, dealul Cotrocenilor, movila Gorganilor sau Gorganului.¹

Dacă nu ar fi fost astfel, din ce motiv Basarabii secolelor al XIV-lea sau al XV-lea ar fi ridicat aici acele ziduri de cărămidă pe care succesorii lor le întinseră, le întăriră, le înălțară și le făcură capabile de a rezista în fața asediilor?

Răspunsul la această întrebare nu se poate găsi decât dacă admitem că într-adevăr colina Curții domnești a fost mare și înaltă, primprejur cu văi și ondulații violente de teren. Documentele spun că a existat ceva mai spre nord de Curtea domnească un loc numit „Valea Adâncă”². Numele acesta de „Valea Adâncă” arată deci că erau suișuri și pogorârșuri mari împrejurul colinei pe care se înălță Curtea domnească și zidurile ei apărătoare.

Cum era însă și ce formă avea Curtea domnească? Cum și unde i se întindeau zidurile? La ce înălțime i se ridicau turnurile?

Iată întrebări care nu vor primi poate niciodată un răspuns mulțumitor. Nicio stampă, niciun desen din cele pe care străinii le-au făcut despre București și clădirile sale, nimic nu este privitor la Curtea domnească cea veche.

¹ Documentele scriu când „Gorgani”, când „Gorgan”.

² Hrisov de la Duca Vodă.

În secolele al XVI-lea și al XVII-lea s-au publicat multe gravuri și stampe de fantezie care au pretenția de-a arăta Bucureștiul; niciuna însă nu dă anume Curtea domnească.

Să ne mulțumim deci cu amănuntele spicuite din diferite izvoare și să căutăm cu ajutorul lor a vedea ce a fost Curtea cea veche a domnilor Munteniei.

II

Cronicarii pomenesc, în noiembrie 1473, de cetatea Dâmboviței și de palatul în care Radu cel Frumos le lasă pe doamna sa, Maria, și pe fiica sa, Voichița, toată averea, hainele cele scumpe și steagurile sale. El fuge la turci, iar Ștefan cel Mare al Moldovei, bătând și cucerind cetatea Bucureștiului, se veselește trei zile în ea și apoi, luându-le pe soția și pe fiica lui Radu cel Frumos cu el, se reîntoarce la Suceava lăsându-l domn la București pe Laiotă Basarab.¹

Haine scumpe și bogății în aur și-n argint a conținut palatul de lângă Dâmbovița încă de mai înainte vreme. Pentru anul 1467, registrele de cheltuieli ale Sibiului păstrează numărul bucăților de postav și al lăncilor aurite pe care Radu cel Frumos le aduce din bogata cetate săsească a Transilvaniei;² iar în 1511 o vedem pe Voica-doamna, soția lui Mihnea cel Rău, făcând reclamație până și la regele Ungariei pentru a intra în stăpânirea celor douăzeci și patru de cești de argint, comandate la Brașov, pe când soțul său era domn în Muntenia.³

¹ Kogălniceanu, *Cronicle României*, vol. I, Ureche, pp. 158–159, cf. *Trompeta Carpaților*, 11 aprilie 1871.

² Hasdeu, *Columna lui Traian*, 1874, pp. 126–127.

³ N. Iorga, *Pretendenți domnești în secolul XVI*, București, 1898, pp. 68–69.

Finalul secolului al XV-lea și prima jumătate a secolului al XVI-lea trec iute pe dinaintea ochilor noștri, fără ca nimic să ni se arate privitor la Curtea domnească și la palatul de atunci al stăpânitorilor țării. Călători erau prin București, bunăoară acel Mihail Bocignoli, dintr-o mare și cunoscută familie raguzană,¹ prieten cu Neagoe Basarab, dar nu ne spune nimic despre Curtea domnească.

Până în 1546 nu mai știm nimic despre Curtea domnească. În anul acesta, Mircea Vodă Ciobanul urcă pe tronul Munteniei. Proprietar mare în jurul Bucureștiului și primul care hotărăște întinderea orașului, Mircea Vodă Ciobanul repară și biserica palatului domnesc, pe zidurile căreia se aflau în 1553 zugrăviți „trei Mircea”, după izvoarele citate de Șincai.²

Doi dintre acești „Mircea” au fost domni: Mircea cel Bătrân și Mircea Vodă Ciobanul; cel de-al treilea a fost un frate de domn, din cei care mulți s-au numit Mircea în secolul al XV-lea și-n secolul al XVI-lea? Oricum ar fi, „trei Mircea” zugrăviți pe pereții singurei biserici care se afla în secolul al XVI-lea în Curtea domnească întărește afirmația acelor care au susținut că Mircea cel Bătrân a făcut la București, între 1400 și 1418, Curtea domnească și, deci, biserică.

Curtea, pe vremurile acelea, era mare și încăpătoare. La adunările ce se țineau sub conducerea domnului veneau toți boierii, toți vlădicii, toți egumenii, cum fu, bunăoară, fatala adunare din 3 martie 1558, când Mircea Vodă Ciobanul îi omorî pe aproape toți aceia care răspuseseră la chemarea sa.

¹ N. Iorga, *Ibidem*, p. 79. Scrisoarea lui Bocignoli către Gerard Plania, secretarul lui Carol Quintul.

² *Anonimul românesc și Engel*, citați în Șincai, precum și *Breviarul cronologic*.

Când a văzut că s-au strâns cei chemați, a dat poruncă și au intrat cu săbiile în ei ca niște lupi în oi, de i-au omorât pe toți câți au fost acolo. Ceilalți au fugit în țara ungurească.¹

Câte nu s-au petrecut la Curtea domnească în viforosul și încruntatul secol XVI! Câte pașale de la Constantinopol, câți diplomați și miniștri de prin țările creștine ale Apusului nu au locuit o zi, două sau nouă prin cămărilor mari sau mici ale Curții domnești.

În ianuarie 1555 se afla la București și, firește, la Curtea domnească, un trimis al regelui Franței, care, după ce va vorbi cu Pătrașcu cel Bun, va trece în Transilvania la regina Izabela, fiica Donei Sforza, regină a Poloniei.² Venise să vorbească cu Pătrașcu cel Bun pentru că acesta era îndatoratul și protejatul regelui Franței, de vreme ce, tocmai acum, prin stăruințele lui d'Aramon, Pătrașcu Vodă sin Radu Vodă Călugărul fusese adus din Babilonia și suit pe tronul Munteniei și al strămoșilor săi.³

Pătrașcu cel Bun moare în 1558 și este „îngropat în biserica domnească din scaunul lui”.⁴ În 1559, Mircea Vodă Ciobanul, domn a doua oară, moare în Ardeal, zice Șincai,⁵ și este îngropat în biserica domnească din București, zice cronicarul muntean.⁶

Începe domnia tragică și însângerață a Chiajnei, nevasta lui Mircea Vodă Ciobanul. Câte n-au văzut Curtea și palatul

¹ *Magazin istoric*, I, p. 181.

² Hurmuzachi, *Documente*, XI, p. 54.

³ Hurmuzachi, *Documente*, XI, p. 110. Scrisoarea lui de Germigny către Henric al III-lea, din 10 mai 1581.

⁴ *Magazin istoric*, I, p. 180.

⁵ *Cronica*, sub anno.

⁶ *Magazin istoric*, I, p. 182.

domnesc timp de aproape 20 de ani, cât domniră la București pe rând cei doi copii ai Chiajnei, Petru Șchiopul (1559–1567) și Alexandru Vodă (1567–1577)?!

Dacă și la noi s-ar fi scris memorii, cum se scriau pe atunci în Franța, câte lucruri minunate nu ni s-ar fi povestit despre Curtea și palatul domnesc, despre sălile cele mari în care se strâneau boierii pentru ca un Mircea să-i înjunghie ca pe niște berbeci; despre taințele cele boltite, în care domnii își păstrau comorile, sute de mii de galbeni,¹ despre sălile pentru ospete domnești, în care, la 1563, Chiajna doamna, care guverna țara în numele fiului său minor, Petru Șchiopul, intră și aruncă pe masă, unde benchetuiau boierii, capul unui Dumitrașcu, care ar fi voit să se facă domn și pe care i-l trimisese, prins în Moldova, cumnatul său, Alexandru Vodă Lăpușneanu.²

Din acest palat ieșeau trăsurile domnești cu roatele de argint poleite cu aur – „argenteis laminis auratis”, zice Forgacz³ –, și în el primeau ospitalitate împărătească străinii care veneau prin București, cum fu la 1573 Iacob Paleologul, căruia domnul îi hotărâște meniu bogat pe fiecare zi și care o cunoaște pe soția lui Alexandru Vodă, pe Ecaterina doamna, din familia Salveresi și pe surorile ei, Lucreția, măritată după Constantin Frangopolu, cunoscut în documentele Arhivelor sub numele de Constantin-vistierul, între anii 1579 și 1583, și Marioara Vallarga, care stă la mănăstirea San-Mafio, lângă

¹ Hurmuzachi, *Documente*, XI, p. 79. În 1569 se varsă în haznaua sultanului 21 000 de galbeni din comoara domnului Munteniei.

² Hurmuzachi, *Documente*, I, 1, p. 18. Cf. N. Iorga, *Pretendenți domnești*, p. 34. Scrisoarea lui Petremol către de Boistaille.

³ Hasdeu, *Ion Vodă cel Cumplit*, p. 49.

Murano, la Veneția, de unde trimite atâtea și atâtea lucruri la București.¹

În 1574 vine în palatul domnesc de la București, tot la Alexandru Vodă, și călătorul polon Martin Strykowski. Acesta se plimbă prin toate sălile Curții domnești și vede în iatacul domnului portretul lui Ștefan Vodă, marele domn al Moldovei, cu coroana regală pe cap, cu toiagul în mână și fiind de înaltă statură.²

Peste 11 ani, la 27 mai 1585, unul dintre cei mai deștepți diplomați ai lui Henric al IV-lea, regele Franței, Jacques Bongars, care va scrie mai târziu *Gesta Dei per Francos* și *Colecția istoricilor unguri*, vine în București, la Curtea lui Mihnea Vodă, fiul lui Alexandru Vodă și nepotul doamnei Chiajna.

Bongars ne spune între altele că: „Bisericiile, mănăstirile și castelul de la București sunt frumoase”.³ Văzuse la Târgoviște palatul zidit de Petru Vodă Cercel; este, zice el, „mic, dar frumos și măreț”. Intrase în țară prin pasul Branului. În Târgoviște locuise în mănăstirea franciscanilor și, din București, plecă la Giurgiu cu „carele domnești”, pe care i le dă Mihnea.⁴

Dacă Bongars ar fi stat ceva mai mult la București, ne-ar fi vorbit și despre mulțimea trimișilor care se perindau venind și plecând la Curtea domnească a lui Mihnea Vodă,

¹ N. Iorga, *Contribuții la istoria Munteniei*, Buc., 1896, pp. 7 și 8. Cf. *Arhiva* din Iași, pe 1895, articolul lui Iorga și C. Erbiceanu, *Scrisori domnești din secolul XVI*, pp. 117–119.

² Hasdeu, *Arhiva istorică a României*, II, pp. 7 și 8.

³ Hurmuzachi, *Documente*, XI, p. 190–192. Din călătoria lui Jacques Bongars la Constantinopol.

⁴ N. Iorga, *Contribuții la istoria Munteniei*, p. 63.

pentru afacerea cea mare de atunci: alegerea lui Mihnea Vodă pe tronul vacant al regatului Poloniei.¹

Cu 1593 intrăm în domnia lui Mihai Viteazul. În *Istoria militară a Bucureștilor*, am arătat că fuseră atunci două palate domnești la București: „cel vechi”, după colina Curții-Vechi, și „cel nou”, după colina Radu Vodă, zidită de Mihnea Vodă în prima domnie, și care, cu fortificațiile lui Sinan-Pașa fu poate întărit și apoi dărâmat, încât i se pierdu până și amintirea la scriitorii posteriori.

La fortificarea Bucureștiului de către Sinan și-apoi la dărâmarea fortificațiilor tot de către Sinan, Curtea-Vechi, ne spune un raport al venețianului Marco Venier, scăpă nearsă și nedărâmată.² Nedărâmată, voim să zicem adică din temelie, căci atât turcii lui Sinan, cât și mai târziu ungurii lui Bator Gabor făcură din palatul domnesc o adevărată ruină, așa că, în 1619, în timpul lui Gavril Vodă Movilă, când de Harlay, conte de Cesy, trimis francez la Constantinopol, trece prin București, dreptate are să zică: „Domnul m-a oprit cinci zile la Curtea sa, care este foarte sărăcăcioasă, din pricina vecinătății turcilor”³.

În martie 1632, Paulus Strasburgh, trimisul lui Gustav-Adolf, regele Suediei, la Constantinopol, la sultanul Amurath al IV-lea, ne spune cam același lucru despre Curtea domnească a Bucureștiului, în relatarea călătoriei sale, din care redăm următoarele:

„La 4 martie plecai din Brașov, care e o cetate nu tocmai de trecut cu vederea și se află vecină cu Țara Românească,

¹ Hurmuzachi, *Documente*, IV, 2, p. 61.

² Hurmuzachi, *Documente*, III, p. 487. Scrisoare din 15 septembrie 1595.

³ Hurmuzachi, *Documente*, Supl., vol. I, p. 185.

spre Târgoviște, unde odinioară era scaunul domnesc («olim palatinam sedem»).

Principele Leon Vodă, grec de viță, trimisese acolo comisarii săi înainte, ca să ne însoțească la metropola Bucureștiului («ad metropolim Bukerest»), reședința și locuința principilor.

Nefiind noi încă departe de cetate, principele își propusese să ne iasă în persoană înainte, cu un număr mare de ostași și chiar cu steagurile țării, ceea ce eu din mai multe cauze am prevenit. Ajungând însă în fața acestui întins și peste măsură de mare oraș («in conspectum vasti et ingentis oppidi»), vreo sută de boieri înarmați ne-au întâmpinat, venind spre noi în fuga mare a cailor, ca și cum ne-ar fi atacat și, dându-se jos de pe cai, ne salutară în numele lui Leon Vodă că am sosit sănătoși; apoi ne însoțiră până la gazda noastră.

În aceeași seară, principele îl trimise pe prefectul Curții sale și ne invită a doua zi la prânz. La timpul hotărât, veniră boierii și carele domnești și, fără întârziere, ne duserăm la Curte. În jurul nostru ne însoțeau vreo două sute de ostași din garda domnească, mai bine înarmați și îmbrăcați decât cei din Transilvania.

Toate piețele orașului erau pline cu mărfuri prețioase, pe care negustorii italieni, greci, armeni și turci le expuseseră spre vânzare. Mulțimea și numărul poporului erau atât de mare, încât se părea că toată românimea se adunase acolo.

La Curte, curtenii de asemenea erau în număr foarte mare; ceremoniile lungi de tot, luxul în îmbrăcămintea oamenilor și a cailor iarăși mare.

Palatul însă cădea-n ruină din cauza vechimii și a deselor schimbări de domni («Palatium, ob vetustatem et Domino- rum crebras mutationes, ruinosum»).